

جغرافیا و روابط انسانی، بهار ۱۳۹۸، دوره ۱، شماره ۴

واکاوی نقش کارآفرینی کشاورزی در اشتغال و توسعه روستایی

حسین قادرمزی

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۲/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۳۰

چکیده

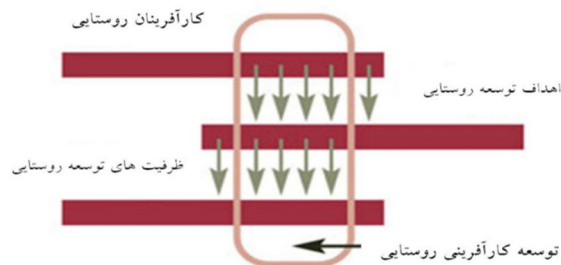
روستاها به عنوان کوچک ترین واحد اجتماعی در هر جامعه‌ای، از اهمیت ویژه ای برخوردارند بی شک تلاش برای کاهش مسائل و مشکلات این واحدهای اجتماعی و استقرار مناسب آنها در چرخه توسعه، مستلزم توجه‌ای ویژه است. یکی از عوامل مؤثر در توسعه روستایی، کار آفرینی است. کار آفرینی فرآیند ارتقاء فن‌آوری با ایجاد یک کسب و کار با سازمان جدید است. توسعه کارآفرینی در تمامی ابعاد و به خصوص در بخش روستایی از جمله ابزارهای مناسب جهت این مهم می‌باشد. یکی از اهداف کلان توسعه روستایی، کاهش بیکاری و افزایش اشتغال است. کارآفرینی روستایی می‌تواند صرف نظر از این که یک منبع درآمد و اشتغال برای ساکنین روستا باشد در توسعه اقتصادی روستا و در نهایت توسعه روستایی مؤثر باشد. متنوع سازی اقتصاد روستایی تنها با القا از بیرون محقق نمی‌شود، مگر این که کارآفرینان محیط های روستایی، خود فرصت ها و منابع بالقوه و بالفعل را بشناسند و با استفاده بهینه از آنها تنوع اشتغال و اقتصاد را برای محیط های روستایی به ارمغان بیاورند؛ به همین جهت ایجاد مزیت های جدید اقتصادی، افزایش رفاه انسانی، جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها و برقراری سازگاری بین فعالیت و فضای زندگی در نواحی روستایی از اهداف توسعه روستایی و افزایش اشتغال است.

کلید واژه: کارآفرینی، کارآفرینی کشاورزی، اشتغال، توسعه روستایی

در میان شاخص های اقتصادی، قطعاً اشتغال جایگاه ویژه ای دارد. نیاز به فرصت های اشتغال در جامعه، فکر تمامی دانشمندان اقتصاد را به خود مشغول کرده است. از زمان انقلاب صنعتی تا کنون شهرها رشد بسیار بالایی دانسته اند و روز به روز به مهاجرینی که خانه و کاشانه خود را در روستا ترک کرده اند و راهی شهر می شوند، اضافه می گردد. این ان به تهیه شغلی خوب راهی شهر می شوند و زمین و کاشانه خود را به امان خدا رها می کنند و جذب کارهایی می شوند که به تخصصی نیاز ندارد (عاقلی مقدم، ۱۳۷۴). تجربیات توسعه روستایی در کشورهای مختلف جهان در چند دهه گذشته نشان می دهد که این مهم فقط با تزریق سرمایه و فناوری تحقق نمی یابد، بلکه عوامل بسیاری در این زمینه نقش دارند. امروزه توجه به روحیه کارآفرینی بین روستاییان و از جمله کشاورزان از مهم ترین راهکارهای توسعه روستایی محسوب می شود (حسینی و سلیمان پور، ۱۳۸۵). کارآفرینی به عنوان یک مدل توسعه اقتصادی می تواند در جوامع روستایی به وسیله افزایش شغل و درآمد، ایجاد ثروت و بهبود کیفیت زندگی و جلوگیری از مهاجرت آنها مؤثر باشد. همچنین کارآفرینی به عنوان یک رهیافت جوانان و خانواده های جوان را به مناطق روستایی جذب کرده و سبب توسعه روستایی و به تبع آن پایداری روستا گردد (۲۰۰۷).
(*Rural Development*,

اگر چه کار آفرینی خصوصی تنها راه کار اشتغال زایی و افزایش درآمدهای مردم روستایی نیست، اما قطعاً بهترین و بهره ورت ترین نوع آن است. اقتصاددانان این امر را مهم ترین عامل توسعه اقتصادی روستاها دانسته و سیاستمداران آن را یک راهبرد کلیدی برای جلوگیری از اغتشاشات و ناآرامی ها در روستاها می دانند. هم چنین کشاورزان و روستاییان آن را ابزاری برای بهبود درآمد خویش و زنان آن را امکانی برای اشتغال در مجاورت محل سکونت خود که می تواند خودکفایی، استقلال و کاستن از نیازهای اجتماعی آنان را در پی داشته باشد، می دانند (Laukkanen, ۲۰۰۳). بر حسب منابع و فرصت های موجود در محیط های روستایی (بالقوه و بالفعل و نیز نرم افزاری و سخت افزاری)، این محیطها اهداف توسعه و به ویژه توسعه اقتصادی در این جوامع را هدایت می کنند. در راستای این فرآیندها و با در نظر گرفتن این دو محیط، پیوندی سازمان یافته میان اهداف توسعه روستایی و توسعه کارآفرینی در این مناطق برقرار شده است تا از ترکیب مناسب این عوامل، رفتارهای کارآفرینی روستایی در راستای توسعه اقتصادی شکل گیرد (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹). زمینه های استفاده از کارآفرینی در نواحی روستایی بسیار گسترده و متنوع است. در واقع این نواحی، محیط بکری برای بروز کارآفرینی محسوب می شوند (رضوانی، نجارزاده، ۱۳۸۷). توسعه کارآفرینی یکی از نیازهای جدی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی هر کشوری است. به خصوص در کشور ایران که وابستگی اقتصادی به درآمد سرانه نفتی، نیاز به سرمایه گذاری در بخش های مختلف،

گرایش به تعدیل نیروی انسانی در سازمان های دولتی، بیکاری، نیاز به ایجاد اشتغال، تحریم های اقتصادی از جمله معضلات آن محسوب می شود. در این راستا، ترویج کارآفرینی به یک ضرورت اجتناب ناپذیر تبدیل گردیده است (سلجوقی، ۱۳۸۹).

شکل ۱: پیوند توسعه کارآفرینی با توسعه روستایی (کلاگر و آقایی، ۱۳۹۳)

روش شناسی

روش پژوهش در این تحقیق بر اساس هدف بنیادی و بر اساس ماهیت توصیفی می باشد. اطلاعات مورد نیاز به صورت کتابخانه ای از مجموعه کتاب ها، مقالات و پایان نامه ها جمع آوری شده است؛ بنابراین ابتدا از طریق ادبیات نظری و مروری به مبانی تئوریک مسئله از جمله کارآفرینی، اشتغال و توسعه روستایی پرداخته شده است و در نهایت اثرات کارآفرینی در اشتغال و توسعه روستایی به همراه مدل مفهومی تحقیق بیان و ترسیم شده است.

مبانی نظری

متغیرهای پژوهش، مفهوم کارآفرینی و ویژگی های فرد کارآفرینی، کارآفرینی روستایی و ویژگی های کارآفرین روستایی، اشتغال و کارآفرینی روستایی، رابطه کارآفرینی روستایی با توسعه روستایی می باشند. از این رو در این بخش، این مفاهیم به لحاظ تئوریک مورد بررسی قرار می گیرند

مفهوم کارآفرینی و ویژگی های فرد کارآفرینی

کارآفرینان نقش مهمی در توسعه روستایی به عهده دارند و این یک واقعیت در خط مشی های دولت به حساب می آید، کارآفرینی فرآیند ایجاد یک چیز جدید و ارزشمند با تلاش و کوشش در فرآیندی زمان بر همراه با خطرهای مالی، اجتماعی و روانی به منظور دریافت پاداش های مالی و رضایت و استقلال فردی است (hisirich, 2002) و کارآفرین دیدی متفاوت با دیگران دارد و آنچه دیگران آن را عادی و معمولی می بینند، او متفاوت و به گونه ای دیگر می بیند و تجسم می کند، آنچه برای مردم عادی، مشکل و تهدید است، برای او فرصت و موقعیت است و آنچه برای دیگران محدودیت است، برای او

گسترده‌گی و وسعت می باشد (تیرانا، ۲۰۰۱، به نقل از زرگوش ۱۳۹۴). کارآفرین می تواند با ارایه محصولات و خدمات جدید جامعه را به سمت پیشرفت و توسعه سوق دهد (Kuratko, 2004).

جدول ۱: ویژگی‌های کارآفرینان

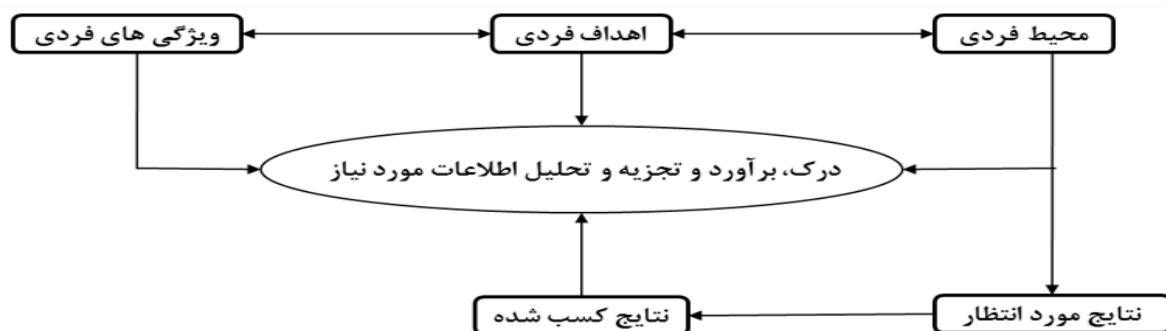
ردیف	خصوصیت	ویژگی روانی
۱	عرضه کننده سرمایه	ریسک پذیر
۲	مبتکر بودن	خوداتکایی
۳	تصمیم گیرنده	قاطعیت
۴	مدیر	مسئولیت پذیر
۵	سازمان دهنده منابع اقتصادی	هماهنگ کننده
۶	استفاده از عوامل تولید	محصول‌گرا
۷	پیمانکار	فعال
۸	حاکم	اعتماد به نفس
۹	استفاده از منابع جهت مقاصد مختلف	باهوش

مأخذ: زرگوش (۱۳۹۴)

کار آفرینی روستایی و ویژگی‌های کارآفرین روستایی

کارآفرینی روستایی هیچ تفاوتی با مفهوم عام کارآفرینی ندارد، بلکه تنها در شیوه اجرای کارآفرینی روستایی با مناطق شهری اختلاف وجود دارد. شرایط خاص مناطق روستایی مانند بالا بودن ریسک، کمبود امکانات و ضعف مدیریت در این نواحی باعث می شود که زمینه های کارآفرینی در این نواحی متفاوت با سایر نواحی باشد (رضوانی و نجارزاده، ۱۳۸۷). کارآفرینی روستایی عبارت است از شناسایی فرصت های جدید، نوآوری و خلاقیت در فعالیت های کشاورزی و غیر کشاورزی، نوآوری و خلاقیت در کاربری زمین و در واقع، استفاده ی بهینه و نوآورانه از منابع روستا در راستای توسعه پایدار روستایی است (دادورخانی و همکاران، ۱۳۹۰). کارآفرینی در بخش روستایی می تواند نظمی نو برای کار در مناطق روستایی ایجاد کند که از چندین جنبه اهمیت دارد: اول آن که معقولانه است، یعنی افراد و گروه های کاری در محیط روستا توانایی کنترل بیشتری

بر کار خود خواهند داشت و برای استفاده از آن در جهت رفع نیازهای خود، از جمله نیاز به رشد و توسعه سالم فرصت های بیشتری به دست خواهند آورد. دوم آن که انسانی تر است، یعنی کار افراد و گروه‌ها نه تنها در زمینه اموری که با اهداف آنان بیگانه است مورد استفاده قرار نمی گیرد، بلکه موجب استثمار و زبان دیگران نیز نخواهد شد. سوم آنکه، با محیط زیست سازگارتر است، به این ترتیب کار محیط طبیعی و زیست انسانی هماهنگ خواهد بود و طبیعت را تخریب نخواهد کرد (رکن الدین افتخاری و سجاسی قیداری، ۱۳۸۹). توسعه و گسترش کارآفرینی در مناطق روستایی مشروط به توسعه فرهنگ کارآفرینی (بسترسازی جهت تربیت و پرورش کارآفرینان افراد روستایی، ترغیب افراد روستایی جهت مشارکت آنها در برنامه های کارآفرینی روستایی، تشویق سازمان‌های دولتی و غیر دولتی در پشتیبانی از برنامه های کارآفرینی در مناطق روستایی)، آموزش کارآفرینی (توانمندسازی روستاییان، برگزاری دوره های آموزشی کارآفرینی و مشاوره در این زمینه)، توسعه زیرساخت های کارآفرینی (فراهم آوردن اعطای دسترسی به سرمایه، اعطای وام به کار آفرینان، توسعه امکانات و تجهیزات حمل و نقل و گسترش سیستم های اطلاعاتی و ارتباطی، اتصال به منابع اطلاعات و دانش همگانی، گسترش امکانات زندگی در روستاها و مواردی از این قبیل است (اسکوبار، ۲۰۰۸، به نقل از زرگوش ۱۳۹۴).

شکل ۲: مدل کارآفرینی شخصی در روستا (ادوارد، ۲۰۰۴، به نقل از زرگوش ۱۳۹۴).

اشتغال و کارآفرینی روستایی

اشتغال و کارآفرینی یکی از عوامل اصلی در ثبات پایداری و نظم روستاهاست. کارآفرینی می تواند فرصت های جدیدی را برای روستاییان ایجاد کند تا در آمد و سرمایه خود را افزایش دهند. همچنین با ایجاد مؤسسات جدید و کسب و کارهای کوچک و متوسط استانداردهای زندگی در جوامع روستایی را بهبود بخشد. به هر حال، کارآفرینی روستایی در پی یافتن ترکیبی مناسب از منابع برای فعالیت های اقتصادی اعم از کشاورزی و غیر کشاورزی برای دستیابی به بیشترین سود ممکن

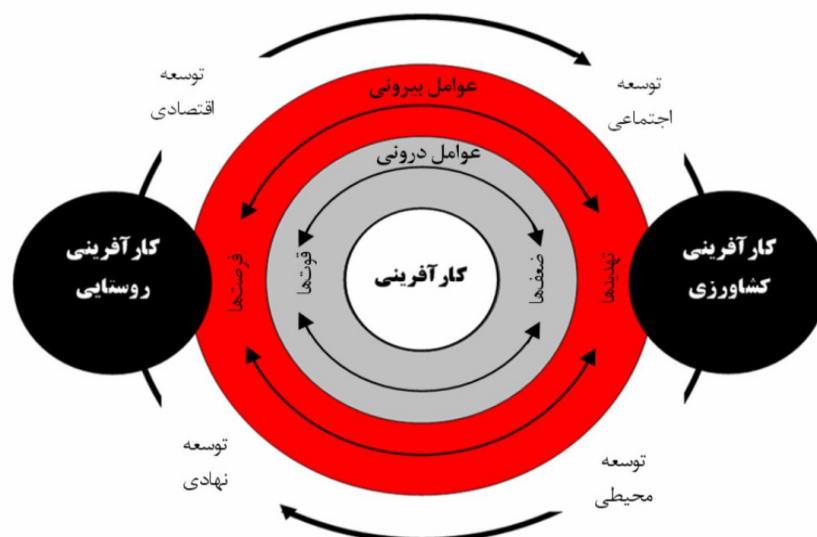
است. کارآفرینی روستایی در اصل هیچ تفاوتی با مفهوم عام کارآفرینی ندارد. فقط شرایط خاص مناطق روستایی از جمله بالاتر بودن ریسک، کمبود امکانات و ضعف مدیریت در این نواحی باعث می شود که زمینه های کارآفرینی در این نواحی متفاوت با سایر نواحی و فعالیت ها باشد. به هر حال کارآفرین روستایی به دنبال شناسایی فرصت های جدید، نوآوری و خلاقیت در فعالیت های کشاورزی و غیر کشاورزی، کاربری اراضی و استفاده ی بهینه، متنوع و نوآورانه در راستای توسعه روستایی است کارآفرینی از دو بعد ایجاد اشتغال و تولید کارآفرینی اقتصادی و توسعه خدمات کارآفرینی اجتماعی برای جامعه روستایی و مدیریت روستایی اهمیت دارد (رضوانی و نجارزاده، ۱۳۸۷).

آنچه امروزه تحت عنوان مدیریت عمومی نوین نامیده می شود، ریشه در بهبود عملی در عرصه اداره عمومی دارد، که در قالب ایده هایی که به طور کلی نوآوری نامگذاری شده اند، خودنمایی می کند (Imanijajromi, 2009). ترویج کارآفرینی در جوامع روستایی بالاخص در جوامع روستایی ایران می تواند قدمی مثبت در راستای توانمند سازی روستاییان باشد. ارتباطات، دسترسی ها در نظام سلسله مراتب سکونت گاهی و مدیریت سرزمین، (روستا- منطقه های شهری- ملی)، از اهمیت کانونی و بالایی برخوردار است. بدین صورت تداوم ارتباطات مؤثر در روستا به عواملی بستگی دارد مانند: انتقال اطلاعات پیرامون کمیت و کیفیت تقاضا روستایی در میان خود و مسئولان، نهادهای همچنین حرکت منابع، کالا و خدمات از مراکز تولید به مراکز تقاضاها، (شهری - روستایی)، به علاوه به زیرساختهای اقتصادی دسترسی به وام و فراهم آوردن سرمایه استفاده از مزایای بازار و آموزش وابسته است. در این زمینه کشورها، سیاست های عمده ای را برای ایجاد زیرساخت های کارآفرینی فراهم می کنند، که چند سیاست عمده ای عبارتند از: اعطای تخفیف های مالیاتی، حمایت از صنایع کوچک و متوسط برای مدرنیزه شدن و تشویق صنایع کوچک و متوسط به توسعه همکاری و تشکیل شبکه می باشد (Baniasadi, 2013).

رابطه ی کارآفرینی روستایی با توسعه روستایی

به نظر مابکل تودارو ضرورت تقدم و توجه به توسعه روستایی نسبت به توسعه شهری به این علت است که راه حل نهایی مسئله بیکاری شهری و تراکم جمعیت، بهبود محیط روستایی است (پوررجب، ۱۳۸۹). روستاها با توجه به نقش مهمی که در نظام تولید و اشتغال کشور دارند و همچنین با عنایت به سکونت حجم قابل توجهی از جمعیت که در خود جای داده اند در نظام برنامه ریزی کشور از جایگاه مهمی برخوردارند و از اجزاء و عنصر توسعه ملی به شمار می روند (حیدری ساربان، ۱۳۹۱). امروزه، برنامه ریزان از جمله اقتصاددانان برنامه ریز روستایی به این نتیجه رسیده اند که تشویق روستاییان برای

گرایش به کارهای تجاری به شیوه کارآفرینی مناسب ترین راهبرد برای پاسخ گویی به چالش های به ویژه اقتصادی در مناطق روستایی است. فلسفه بنیادی این نظریه بر این پایه استوار بود که چنین فعالیت هایی هم با ایجاد شغل، نوعی خوداشتغالی را در سطح جامعه محلی به وجود می آورد و هم از این رهگذر، روستاییان می توانند تولیدات خود را صادر بازار کنند (Heriot and Campbell, 2002). در بین راهبردهای توسعه روستایی، راهبرد راه اندازی کسب و کارهای کوچک در روستاها به عنوان یکی از راهبردهای مبتنی بر رویکرد اقتصادی، از عمده ترین روش های افزایش کیفیت زندگی به شمار می رود (امین آقایی، ۱۳۸۷). بسیاری از اقتصاددانان توسعه معتقدند که ضرورت بخش خوداشتغالی قوی در یک اقتصاد نقش مهمی را در فرایند توسعه همه جانبه ایفاء می کند، صرف نظر از این که یک منبع درآمد و اشتغال برای ساکنین روستا باشد (Mohapatra, 2007). کار آفرینی روستایی در حمایت از توسعه روستایی مهم است، چون موجب پیدا شدن فرصت های جدید برای نواحی روستایی؛ مصرف شهری تولید روستایی؛ بازدهی و نوآوری و احساس فرصت های جدید و رشد تقاضاها می شود (Niskanen, 2007).

شکل ۳: مدل پویای عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی روستایی و کشاورزی در برنامه ریزی راهبردی (رکن الدین افتخاری و سجاسی قیداری، ۱۳۸۹).

کارآفرینی کشاورزی

کارآفرینی در کشاورزی به عواملی مانند شرایط منطقه، خصوصیات مزرعه و مقدار محصول بستگی دارد. شکاف وسیع تر میان مناطق روستایی و شهری در کشورهای در حال توسعه و چیرگی صنعت بر کشاورزی و گرایش استراتژی ها و سیاست های توسعه به سمت صنعت، همراه با ویژگی های اقتصادی - اجتماعی جامعه روستایی و کشاورزی باعث شده است تا

کارآفرینی کشاورزی کمتر رشد داشته باشد. در کشورهای در حال توسعه کشاورز ضعیف ترین مامور تولید در کشور است، او فاقد توانمندی های حرفه ای و حمایت های لازم از طرف دولت و سازمان های محلی و ملی است تا در نقش یک کارآفرین پویا عمل کند. با وجودی که زمین یک منبع غنی در این کشورها بوده و دارای پتانسیل های مناسبی جهت کار آفرینی می باشد، اما هنوز هم کشاورزان فقیر و ضعیف هستند. از میان برداشتن موانعی چون واسطه ها، عدم درک متقابل کشاورزان و مروجان، گرانی نهاده های تولید و اعمال سیاست های حمایتی مانند اعطای تسهیلات کم بهره و بلندمدت، بیمه محصولات کشاورزی، آموزش کشاورزان، حمایت از طرح های خلاقانه و مفید و دیگر راه کارهای سودمند در زمینه بالا بردن سطح رفاه کشاورزان، می تواند این کار آفرینان بالقوه را در توسعه کارآفرینی یاری نماید و جذب نیروهای مستعد به سمت فعالیت های کشاورزی را سرعت بخشد (ربیعی منفرد و همکاران، ۱۳۸۹). از جمله سیاست ها و راهکارهای مهمی که می توانند در فرایند کارآفرینی کشاورزی، شکل مؤثری داشته باشند و منجر به توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی شوند، عبارت اند از: ۱- توسعه زیرساخت های اجتماعی؛ ۲- انجام توأم تحقیق و توسعه؛ ۳- افزایش کیفیت نیروی انسانی؛ ۴- افزایش کیفیت مدیریت؛ ۵- توسعه آموزش (با تحریک انگیزه ها، پرورش ویژگی ها و آموزش مهارت ها)؛ و ۶- توسعه فناوری (احمد پور دارایانی، ۱۳۸۰). باید گفت که خلق کسب و کارهای جدید در قلمرو کشاورزی و روستایی به واسطه محیط (اکولوژی) مناسبی از قبیل کمک های مالیاتی، اعطای زمین، تسهیلات بانکی و غیره امکان پذیر است (Wortman, ۱۹۹۰).

مزایای کار آفرینی در بخش کشاورزی

سازگاری توسعه اشتغال با پراکندگی توزیع جمعیت روستایی: بخش کشاورزی بر خلاف صنعت، که کانون های جمعیتی انبوه و متراکم نیاز دارد، قابلیت کم نظیری برای تطابق با پراکندگی جمعیت دارد. با توجه به این که هم اکنون فقط کمتر از نیمی از جمعیت فعال بالای ۱۰ سال روستا در این بخش مشغولند و از طرفی خیل عظیمی از فارغ التحصیلان بخش کشاورزی از ساکنان شهری می باشند. پرداختن به کار آفرینی کشاورزی می تواند ضمن بهره مندی از منابع طبیعی و ظرفیت های بخش کشاورزی در ایران و به کارگیری و تلفیق نیروهای جوان تحصیل کرده شهری با نیروهای بی سواد روستایی سرانجام قابل توجهی به همراه داشته باشد.

اقتصادی تر بودن ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی نسبت به صنعت: متوسط هزینه ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی به نحو چشمگیری کمتر از بخش صنعت است. در نتیجه با یک مقدار معین سرمایه در بخش کشاورزی، تعداد بیشتری شغل های کشاورزی در مقایسه با شغل های صنعتی می توان ایجاد کرد. همچنین کارآفرینی و ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی به

سرمایه گذاری ارزی کمتری نسبت به صنعت نیاز دارد. به طوری که مقایسه دو بخش کشاورزی و صنعت نشان می دهد که وابستگی صنعت به مواد واسطه‌های وارداتی بیش از ۵ برابر وابستگی بخش کشاورزی به این مواد است.

سهولت بیشتر ادغام بخش کشاورزی در بازارهای جهانی: بخش کشاورزی از مزیت های تسبی صادراتی بیشتری نسبت به صنعت برخوردار است و همین مزیت، توسعه اشتغال در این بخش را در شرایط کنونی مناسب تر و عملیاتی تر می سازد. **قابلیت ارتقای کیفی نظام تولید کشاورزی در سطح امکانات موجود:** بخش مهمی از فعالیت های تولیدی کشاورزی به روش های سنتی و گاه حتی باستانی صورت می گیرد.

نیاز به نسبت کمتر شاغلان کشاورزی به آموزش های حرفه ای و تخصصی: وجود دانش بومی کار آمد در بخش کشاورزی و قابلیت انتقال تجربی بسیاری از مهارت های تولیدی و حرفه ای در بخش کشاورزی برای بخش اعظم نیروی شاغل در این بخش، نیروی کار این بخش را از گذراندن دوره های آموزشی سرمایه بر و وقت گیر بی نیاز کرده و امتیاز چشمگیری را برای کارآفرینان این بخش از حیث استخدام کارگران و کارکنان با دستمزد نسبتا کمتر فراهم ساخته است.

نگه داری جمعیت روستایی در روستاها: محل استقرار و فعالیت عمده شاغلان کشاورزی، مناطق روستایی است. بنابراین توسعه اشتغال کشاورزی می تواند از روند شدید مهاجرت روستاییان به شهرها بکاهد که این فرایند به نوبه خود هزینه های هنگفت تأمین خدمات شهری را که یکی از موانع جدی هدایت منابع مالی به سوی فعالیت تولیدی است، کاهش دهد.

قابلیت تکاثری کارآفرینی در بخش کشاورزی: در صورتی که بخش کشاورزی از سرمایه گذاری مطلوب و بیشتری برخوردار شود و فعالیت های کارآفرینی مبتنی بر کشاورزی پیشرفته و مکانیزه آن چنان که بایسته و امکان پذیر است در آن گسترش یابد، با توجه به نیاز این بخش به فعالیت های صنعتی و خدماتی پسین و پیشین وابسته به این فعالیت ها، رشته ای طولانی و مفید از مجموعه این قبیل فعالیت های وابسته نیز پدید می آید (عبودی، ۱۳۹۰).

اهمیت کار آفرینی در بخش کشاورزی:

سیاستگذاران، برنامه ریزان و متخصصان بخش کشاورزی معتقد هستند که به خاطر مشکلات و تحولات یک دگرگونی ساختاری در شبهه‌های کنونی تولید کشاورزی لازم بوده و کشاورزی مبتنی بر بازار در چارچوب توسعه پایدار، راهبرد اساسی توسعه کشاورزی خواهد بود. در این نوع کشاورزی، کشاورت باید به نحوی تولید کند که بتواند تولیدات خود را در بازار رقابتی که مبتنی بر خواسته های مشتری است، به فروش برساند. به این منظور کشاورز باید فرصت شناس بوده و نیاز های مشتری را به درستی شناسایی نماید و سپس راهبرد لازم در جهت برآوردن این نیازها را طراحی و اجرا نماید. به عبارت

دیگر، کشاورز امروز باید یک کار آفرین باشد. تغییرات صورت گرفته در بازار جهانی شدن، رشد جمعیت، دگرگونی در بازار کار کشاورزی، امنیت غذایی، رقابتی شدن بازار، سیاست های کشاورزی برای حرکت به سوی کشاورزی تجاری مبتنی بر بازار و خود جامعه افزایش بیکاری و کم کاری، مباحث زیست محیطی، تنوع زیستی، منابع طبیعی از عواملی هستند که ضرورت کارآفرینی در کشاورزی را بیش از پیش نمایان می سازد (Marsden and Smith, ۲۰۰۵). به همان اندازه که جوامع روستایی دستخوش تغییرات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جغرافیایی می گردند و صنعت کشاورزی فناورانه تر می شود، نقشی کارآفرینی کشاورزی در شکل دهی دوباره روستاها پررنگ تر می گردد (Parcell and Sykuta, ۲۰۰۳). اهمیت کار آفرینی در کشاورزی از لحاظ جنبه های زیر قابل توجه می باشد - : متنوع سازی فعالیت های کشاورزی با در نظر گرفتن ویژگی های کشاورزی - اقلیمی و اقتصادی - اجتماعی مناطق مورد نظر • افزودن ارزش به محصولات کشاورزی و در نتیجه افزایش صادرات محصولات زراعی و غذایی به خارج از جامعه محلی و خارج از کشور • کاهش ضایعات ناشی از فساد مواد غذایی و ایجاد اشتغال و کمک به حل مشکل بیکاری در مناطق روستایی و بخش کشاورزی (سلجوقی، ۱۳۹۲). زمینه های استفاده از کارآفرینی در نواحی روستایی و در بخش کشاورزی بسیار گسترده و متنوع است. در واقع این نواحی، محیط بکری برای بروز کار آفرینی محسوب می گردند. فعالیت های مربوط به بخش کشاورزی از جمله زراعت، باغداری، گلخانه، پرورش انواع دام و طیور، زنبور عسل و فعالیت های جنگلداری، آبخیزداری، حفظ و توسعه محیط زیست، توسعه صنایع روستایی و صنایع تبدیلی از جمله صنایع خانگی، دستی، کارگاهی و کارخانه ای، گردشگری روستایی و عشایری، فعالیت های مربوط به عشایر، مسکن روستایی، مکانیزاسیون در کشاورزی، اصلاح روش های آبیاری و توسعه روش های نوین آن، ماشین آلات کشاورزی، اجرای طرح های هادی و بهسازی محیط روستاها و... مهم ترین زمینه های بروز کارآفرینی در بخش کشاورزی و نواحی روستایی است. در واقع کلیه اقداماتی که می تواند به طور مستقیم یا غیر مستقیم به ایجاد اشتغال و درآمد و بهره برداری مطلوب و پایدار به نیازهای جامعه روستایی و بخش کشاورزی توجه نموده و به بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی و مناطق کشاورزی یاری رسانند در قلمرو کارآفرینی بخش کشاورزی و روستایی قرار می گیرند

با این توصیف باید گفت اهمیت توجه به نقش کارآفرینی و توسعه کارآفرینی روستایی و کشاورزی می تواند برخی از ضعف های گذشته را پوشش داده به عنوان راهبردی جدید و نتیجه بخش، توسعه محصول و پر نمودن حلقه های مفقوده توسعه روستایی را امکان پذیر نماید. این موضوع البته و باید که به نحوی شایسته و برنامه ریزی شده با استفاده از آخرین یافته های علمی و برنامه ریزی صورت گیرد و تجارب گذشته را چراغ راه آینده قرار دهد (سلجوقی، ۱۳۹۲).

افراد کارآفرین به عنوان عامل کلیدی رشد و توسعه اقتصادی در عصر مدرن شناخته شده و موجب بهره‌مندی مردم و کشور می‌شوند. بر این اساس توسعه کارآفرینی روستایی نیز مقوله مهمی است که کشورهای پیشرفته در فرایند توسعه اقتصادی-اجتماعی نسبت به آن توجه جدی مبذول داشته‌اند و آن را در اولویت برنامه‌های توسعه خود قرار داده‌اند. در حقیقت امروزه ترویج و توسعه کارآفرینی روستایی یکی از راه‌های اجرایی برای دستیابی به توسعه اقتصادی-اجتماعی تلقی می‌شود. بیکاری به عنوان یکی از چالش‌های ضروری در کشور مطرح می‌باشد و این در حالی است که جوامع روستایی نیز از این قاعده نیستند، محدودیت فرصت‌های شغلی در جوامع روستایی، نرخ مهاجرت از روستاها به شهرها را افزایش داده و این یک مشکل بزرگ قلمداد می‌شود. کارآفرینی راهکاری جدید در نظریه‌های توسعه در دستیابی به توسعه روستایی است. هدف اصلی در اجرای برنامه‌های متنوع در روستاها، رسیدن به توسعه روستایی است و یکی از اهداف کلان توسعه، کاهش بیکاری، ایجاد شغل و افزایش فرصت‌های شغلی است و از آن جا که یکی از محدودیت‌های مهم در کسب و کار از بعد اقتصادی، محدودیت‌های سرمایه‌ای به ویژه در شروع یک فعالیت تولیدی می‌باشد، دولت می‌تواند با برنامه ریزی اصولی و ایجاد شغل و حمایت از کارآفرینان روستایی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل حیات‌کننده، در این زمینه به روستاییان کمک کند و موجب شکوفایی روستا و کشور را ممکن سازد.

پیشنهادات

- ❖ تدوین سند توسعه اشتغال و کارآفرینی روستایی، شناسایی، معرفی و ساماندهی کارآفرینان و معرفی مشاغل جدید روستایی در دنیا بالاخص مشاغل خدماتی؛
- ❖ افزایش زمینه‌های دسترسی متعادل همه کارآفرینان به وام و خدمات بانکی؛
- ❖ نهادی مناسب و شرکت‌ها و NGOهای کارآفرین؛
- ❖ به کارگیری و توجه به الگوهای نقش موفق کارآفرین روستایی در بخش کشاورزی؛
- ❖ تدوین برنامه‌های راهبردی در جهت به کارگیری تکنولوژی و شیوه‌های جدید کارآفرینی کشاورزی در روستاها.

منابع

- امین آقایی، م. ۱۳۸۷. بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد صنایع کوچک از دیدگاه کارشناسان توسعه روستایی. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۱ (۴): ۱۲۵-۱۶۹.
- پوررجب، پ. ۱۳۸۹. آسیب شناسی کارآفرینی روستایی در ایران. ماهنامه دهیاری‌ها، ۹ (۳۰): ۲-۳۵.

- حسینی، س.م.، سلیمانپور، م. ۱۳۸۵، بررسی اثرات تقویت روحیه کارآفرینی در روند توسعه کشاورزی. ماهنامه جهاد، ۲ (۲۷۳): ۲۵۰-۲۶۵.
- حیدری ساربان، وکیل، ۱۳۹۱. عوامل مؤثر بر تقویت کارآفرینی کشاورزان در مناطق روستایی فصلنامه جغرافیا، ۱۰ (۳۵): ۲۷۸-۲۹۶.
- دادورخانی، فضیله، رضوانی، محمدرضا، امین قشلاق، ساوش و بهروز جهرمی، خدیجه. (۱۳۹۰)، تحلیل نقشه گردشگری در توسعه ویژگیهای کارآفرینانه و گرایش به کارآفرینی در بین جوانان روستایی (مطالعه موردی: روستای کندوان و اسکندان شهرستان اسکو). پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۸.
- ربیعی منفرد، ه.، عبدالهی، س.، حکمت، م.، عمانی، ار.، نوراله نوریوندی. آ. ۱۳۸۹. به کارگیری کارآفرینی در بخش کشاورزی با رویکرد به کشورهای در حال توسعه. همایش کارآفرینی در ایران ۱۴۰۴.
- رضوانی، محمد رضا، نجارزاده، م. ۱۳۸۷. بررسی و تحلیل زمینه های کارآفرینی روستاییان در فرایند توسعه نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان برآن جنوبی شهرستان اصفهان). توسعه کارآفرینی، ۱ (۲): ۱۸۲-۱۹۱.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، سجاسی قیداری، حمدالله و رضوی، سید حسن (۱۳۸۹)، راهبردهای توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان خدابنده، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۴۱، ص ۴۱-۶.
- رکن الدین افتخاری، ع.، پورطاهری. م.، سجاسی قیداری. ح. ۱۳۸۹. سنجش و ارزیابی معیارهای مؤثر بر عملکرد کشاورزان عادی و موفق روستایی (مطالعه موردی، روستاهای شهرستان خدابنده). پژوهش های جغرافیای انسانی، ۲ (۷۲): ۱-۱۶.
- رکن الدین افتخاری، ع.، سجاسی قیداری. ح. ۱۳۸۹. توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی تعاریف، دیدگاه ها و تجربیات)، تهران، انتشارات سمت.
- زرگوش، علیرضا و مظفری، مهدی ۱۳۹۴. نقش کارآفرینی در تحقق اشتغال پایدار روستایی، گامی مؤثر در اجرای سند چشم انداز ۱۴۰۰، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه - شماره ۱۸۷.

- سلجوقی، خ. ۱۳۸۲. آشنایی با کارآفرینی در کشاورزی. سایت <http://karafarin24.com> قابل بازیابی به تاریخ ۹ دی (۲۰۱۳، ۲۷). (Deta)
- سلجوقی، خ. ۱۳۹۲. آشنایی با کارآفرینی در کشاورزی. سایت <http://karafarin24.com> قابل بازیابی به تاریخ ۶ دی (۲۰۱۳، ۲۷). (Dec)
- عاقلی مقدم، هادی؛ ۱۳۷۴، اشتغال و نقش آن در فرایند توسعه روستایی، نشریه، اقتصاد، جهاد شماره ۱۷۸.
- عبودی، م. ۱۳۹۰. نقش کارآفرینی در توسعه بخش کشاورزی. برگرفته از سایت روستانامه. قابل بازیابی در <http://roostaname.blogfa.com/9010.aspx>.
- کلاگر، پیمان و آقایی، مریم؛ ۱۳۹۳، بررسی نقش کارآفرینی کشاورزی در توسعه روستایی، نشریه کارآفرینی در کشاورزی جلد اول، شماره اول.

- Baniasadi, N., M.S. Ebrahimi and A. KHatonabadi. 2013. *Factors Influencing the Development of Rural Entrepreneurship-A Case Study of Iran. Advances in Environmental Biology*, 7(8): 1930-1936.
- Edward, j, chambers and stuart e. shaw, 2004, *a primer on western Canadian entrepreneurship: the western centre for economic research gratefully acknowledges the support of western economic diversification Canada: number 76.*
- Heriot, Kirk, C., Campbell, N.D. 2002. *A new approach to rural entrepreneurship: a case study of two rural electric cooperatives. Available on: <http://usasbe.org/knowledge/proceedings/proceedingsDocs/USASBE2.005PROCEEDINGS-hERIOT%2030.pdf>.*
- hisirich , Robert d, and peters, Michael (2002). *Entrepreneurship tuat mcgraw-hill publishing company fifth edition.*
- Imanijajromi, H. and P. Pourrajab Miyandoab. 2009. *Measurement and Analysis of Entrepreneurship Characteristics of Dehyaran by Emphasis on Peripheral Factors (Case Study: Villages Dehyaran of Miyandoab). Iranian journal of Rural Research, 1(1):14-22. (In Persian).*
- Kuratko, Donald F. and Hadgetts, Richard M. (2004), *Entrepreneurship, Theory, Process and Practice. U.S.A.: South-Western*
- Laukkanen, M. 2003. *Exploring academic entrepreneurship: drivers and tensions of university-based business. Journal of Small Business and Enterprise Development, 10(4): 372-382.*

- Marsden, T., Smith, E. 2005. *Ecological entrepreneurship: sustainable development in local communities through quality food production and local branding*. *Geoforum*, 36(4): 440-451
- Mohapatra, S., Rozelle, S., Goodhue, R. 2007. *The rise of self-employment in rural china: development or distree?* *World Development*, 35(1): 163-181.
- Niskanen, A. 2007. *Forest-base entrepreneurship and rural development in Europe*. *IUFRO European congress 2007: Forestry in the context of rural development*, Warsaw.
- *Rural Development*, 2007. *Sustainable agriculture agenda for the farm bill*. [www. Sustainableagriculturecoalition.org](http://www.Sustainableagriculturecoalition.org).
- Wortman, M.S. 1990. *A unified approach for developing rural entrepreneurship in the U.S*. *Agribusiness*, 6: 221-236.